

SZÍNKÉPELEMZÉS CAMBRIDGE-BEN. KETTŐS ÜGYNÖKI JÁTSZMA A TUDOMÁNYOS-TECHNIKAI HÍRSZERZÉS TERÜLETÉN AZ 50-ES ÉVEK VÉGI NAGY-BRITANNIÁBAN

Pál István

Összefoglaló:

Ahogy 1956. november 4-én a szovjet hadsereg megindította a végső offenzívát a forradalom elfojtására,¹ az elkövetkező hónapokban közel 200 ezren menekültek el az országból.² 1957 augusztusáig 21 224 magyar állampolgár érkezett Nagy-Britanniába, akik közül 15 000 hosszú távon is az Egyesült Királyságban maradt.³ Az állambiztonság újjászervezését követően a Belügyminisztérium (BM) II/3. (Hírszerző) Osztály az első pillanattól fogva rendkívül jelentős energiákat szentelt az új emigráció feltérképezésére és bomlasztására,⁴ amit az 1957 tavaszától újonnan telepített ügynökökön túl az olyan külföldre távozott régi hálózati személyek aktiválásával próbáltak megvalósítani.⁵ Boronkay Attila Dénes egykori katonatiszt ez utóbbi kategóriát képviselte Angliában, akinek ismételt szolgálatba állítása műszaki végzettsége és szakterülete miatt hírszerzési szempontból különös jelentőséggel bírt volna. A Magyar Népköztársaság (MNK) illetékes szervei azonban nem számoltak azzal, hogy az MI5 (Military Intelligence Section 5 D Branch – a brit biztonsági szolgálat kémelhárító ágazata⁶) a Double Cross – a második világ-

¹ Simándi Irén (2002): A magyar forradalom a Szabad Európa Rádió hullámhosszán II. *Valóság*, XLV. évf. 12. sz. 76–93.

² Palasik Mária (2022): A magyar titkosszolgálatok és az 1956-os kivándorlók. In: Kecskés D. Gusztáv – Scheibner Tamás (szerk.): *Egy világraszóló történet. Az 1956-os magyar menekültválság kézikönyve*. Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Budapest. 174.

³ Hegedűs Gyula: Egyesült Királyság. In: Kecskés D. Gusztáv – Scheibner Tamás (szerk.): i. m. 301–305.

⁴ Tóth Eszter (2013): A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete. In: Cseh Gergő Bendegúz – Okváth Imre (szerk.): *A megtorlás szervezete. A politikai rendőrség újjászervezése és működése, 1957–1962*. Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan Kiadó, Budapest. 401–412.

⁵ Palasik Mária: i. m. 176–179.

⁶ West, Nigel (1982): *A Matter of Trust. MI5 1945–72*. Weidenfeld and Nicolson, London, 17

háború idején kidolgozott (kettős ügynöki játszma) – módszere⁷ jóvoltából ellenőrzés alá fogja vonni az erre irányuló törekvéseket.

Kulcsszavak: 1956-os forradalom, emigráció, tudományos-technikai hírszerzés, kémelhárítás

Abstract:

As the Soviet army launched its final offensive to suppress the revolution on 4 November 1956, nearly 200,000 people fled the country in the following months. By August 1957, 21,224 Hungarian citizens had arrived in Great Britain, of whom 15,000 remained in the United Kingdom long-term. Following the reorganization of state security, the Ministry of the Interior (BM) II/3. (Intelligence) Department devoted considerable energy from the very first moment to mapping and disrupting the new emigration, which they attempted to achieve by activating, in addition to the agents newly deployed from the spring of 1957, old network individuals who had gone abroad. Former military officer Attila Dénes Boronkay represented the latter category in England, whose re-employment in service would have been of particular importance from an intelligence perspective due to his technical education and field of expertise. However, the competent bodies of the Hungarian People's Republic (MNK) did not expect that MI5 (Military Intelligence Section 5 D Branch - the counterintelligence branch of the British security service) would put these efforts under control thanks to the Double Cross method - a double agent game developed during World War II.

Keywords: Hungarian Revolt of 1956, emigration, scientific and technical intelligence, counter-espionage

Az ügynök beszerzése

1951. május 29-én az Államvédelmi Hatóság I. (kém és szabotázselhárításért felelős)⁸ Főosztálya indítványozta dr. Boronkay Attila egykori katonatiszt, a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) Fizikai Kémiai Intézete munkatársának beszerzését. Boronkay 1949 szeptemberétől az Orion Rádiógyár főállású kutatója volt,⁹ mielőtt 1950 júliusában diplomát szerzett a BME gépészmérnöki karán.¹⁰ A jelölt közreműködésére

⁷ Andrew, Christopher (2009): *The Defence of the Realm. The Authorized History of MI5*. Allen Lane, London. 241–262.

⁸ Müller Rolf (2012): *Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban*. Jaffa Kiadó, Budapest. 43–44.

⁹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) – XXIX – F – 293 – Orion RV – Üvegipari NV A-W Személyi lap 1939–1950 Boronkay Attila 1949. IX. 8. 1.

¹⁰ Budapesti Műszaki Egyetem Levéltára (BMEL) – Gépész 1950 1851-2200 1936.

elsősorban az amerikai követségi könyvtárt rendszeresen látogató, emiatt kémkedéssel gyanúsított Juhász Endre tanársegéd megfigyelésében számítottak. Szöllősi György alezredes szerint az is a bevonás mellett szólt, hogy a – Sulyok Dezső (1897–1965) nevével fémjelezhető, erősen függetlenségpárti¹¹ – Szabadságpárt korábbi aktivistájaként jó viszonyba került az intézmény jobboldali beállítottságú hallgatóival és oktatóival. Az együttműködést pressziós alapra (zsarolásra) tervezték építeni, amely a Boronkay második világháborús szerepén, politikai beállítottságán, valamint édesanyja (gyógyszerhasználat következtében fennálló) morfinfüggőségén alapult.¹² A mérnöknek 1951. június 19-én behívóparancs nyomán meg kellett jelennie a debreceni laktanyában, ahol a katonai elhárítás kerületi parancsnoka őrizetbe vette. Fehér István főhadnagy és Cseh Géza alhadnagy ezt követően átkísérte az ÁVH helyi központjába, ahol egy közel 12 órán keresztül tartó kihallgatás vette kezdetét. Fehér azt róttta fel a jelöltnek, hogy életrajzában nem esett szó arról, hogy századparancsnok volt a Pocking mellett lévő amerikai hadifogolytáborban. Bár kezdetben tagadta a vádat, Fehér megmutatta Boronkay egyik levelét, amely részletesen beszámolt az ottani szerepéről. A főhadnagy ekkor özvegy Boronkay Aladárné Szilágyi Krisztina egészségi állapotával hozakodott elő, aminek nyomán a mérnök azonnal megtört, és olyan részleteket is feltárt, amelyekről a kihallgatója nem bírt tudomással. Fehér ezt követően kijelentette: Boronkay őszintétlenségét jóváteheti egy Péter Gábor számára írt kérvénnyel, ennek viszont az együttműködési szándékon kívül tartalmaznia kell részletes beismerő vallomását. A mérnök végül aláírta a szervezési nyilatkozatot, mire a két államvédelmi tiszt fél órával később jelezte, hogy az ÁVH parancsnoka jóváhagyta az ügynöki munkára történő jelentkezését. A főhadnagy nyomatékosan felhívta Boronkay figyelmét a kötelező titoktartásra, miközben úgy vélte, hogy az ügynök az érvényesülési vágya nyomán önként el fogja végezni a rá bízott feladatokat.¹³

A szerző felvetése

Boronkay Attila szorult helyzetében vállalta az együttműködést az államvédelmi szervekkel, amelyek nyomásgyakorlással csak addig mutat-

Budapest, 1950. VII. 27. VIII/8.

¹¹ Szerencsés Károly (1997): *A nemzeti demokráciáért. Sulyok Dezső 1897–1997*. Pápa Város Önkormányzata, Pápa. 119–168.

¹² Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTTL) – 3. 2. 1 – Bt-670 – „Fodor” – Szervezési javaslat. Budapest, 1951. V. 29. 21–27.

¹³ ÁBTTL – 3. 2. 1 – Bt-670 – „Fodor” – Szolgálati jelentés a szervezésről – Budapest, 1951. VI. 22. 28–30.

hattak fel eredményt, amíg a mérnök Magyarországon próbált boldogulni. Amint 1956-ban Angliába távozott, a magyar hírszerzés által a kapcsolat felújítására tett kísérlete és a korábbi hálózati személy megszorogatása legfeljebb csak arra volt alkalmas, hogy a Foreign Office (brit külügyminisztérium) számára muníciót szolgáltasson Szolnok Péter londoni rezidens kiutasításához.

Az ügynök életútja az 1956-os forradalomig

Boronkay Attila 1923. december 19-én született Budapesten, Boronkay Aladár és Szilágyi Krisztina házasságában. 1941-ben a soproni honvéd reáliskolából került a Bolyai János Honvéd Műszaki Akadémiára, amely két évvel később hadnaggyá avatta. Boronkay híradós szakirányon végzett, ugyanakkor 1943 őszén sikeresen teljesítette a gépjárműtechnikai tanfolyamot. Az 1. Honvéd Repülő Híradó Osztály szakaszparancsnokaként 1945 májusában amerikai fogságba esett, ahonnan öt hónappal később szabadult. 1946. augusztus 1-i hatállyal létszámfelettiként a honvédelmi miniszter leszerelte. Az 1946/47-es tanévben a MEFESZ (Magyar Főiskolások és Egyetemisták Szövetsége) évfolyamtitkára volt, 1947–48-ban az ún. Műegyetemi Rádióklub vezetőjeként tevékenykedett. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt XII. kerületi szervezőténak tagja volt, de a vezetőség 1947-ben kizárta. 1950-től 1952-ig az Elektromos Mérőkészülékek Gyárában a laboratóriumot irányította osztályvezető-helyettesi beosztásban. 1952-től a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) Központi Fizikai Kutatóintézetében lett önálló kutatómérnök.¹⁴ Boronkay a múltja ellenére azért dolgozhatott egy ennyire kiemelt objektumban, mert az intézmény az 50-es évek folyamán komoly személyzeti gondokkal küzdött, a fizikusokon túl a megfelelően képzett mérnökök is hiányoztak.¹⁵ Az ügynök megbízhatóságát azzal is igazolta, hogy az ÁVH IV. Osztály a közreműködésével semlegesítette azt a szabotőr csoportot, amelynek egykori nyilasokból és az 1945 előtti tisztikarból álló tagsága egy szovjet távközlési berendezés felrobbantására készült. A vezetőjüket kivégezték, a többi résztvevő átlagban 10–15 éves fegyházbüntetést kapott.¹⁶ Az ügy pontos részleteit nem ismerjük,

¹⁴ Honvédelmi Minisztérium Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum Központi Irattára (HM HLM KI) – 6441 – 4095 – V – 82 – Boronkay Attila Dénes 1923. Bpest, Szilágyi Krisztina. – Szolgálati Adatlap. Budapest, 1955. 08. 31. 1–17.

¹⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) – XIX – A – 125 Műszaki Fejlesztési Hivatal – 11-es doboz (d). – Magyar Tudományos Akadémia Titkári Hivatala – 111-257/951 – 070/951/1/951 – A Központi Fizikai Kutató Intézet 5 éves tudományos munkaterve. – Budapest, 1951. V. 12. 1–2.

¹⁶ ÁBTL – 3. 2. 1 – Bt-670 – „Fodor” – Politikai Ny. Főosztály III. Osztály – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. Budapest, 1957. V. 17. 92–95.

de feltehetően a Zákó András nevéhez kötődő Magyar Harcosok Bajtársi Községe (MHBK) szervezte a merényletet. Zákó mindenekelőtt a francia hírszerzésnek dolgozott, a SDECE (Service de la Documentation Extérieure et Contre-Espionage) azonban felmondta az együttműködést, amint a VKF 2 (Vezérkari Főnökség 2. Osztály – 1945 előtt a katonai hírszerzés) Szálasi alatt regnáló parancsnoka felfedte a hozzájuk fűződő kapcsolatot.¹⁷ Richard Helms, a CIA 1966 és 1973 között hivatalban lévő igazgatója is rámutatott, hogy Zákó értesüléseit szinte az összes nyugati titkosszolgálatnak eladta, ugyanakkor a konspiráció nemhogy az MHBK-nak, de a vezérőrnagynak sem volt az erőssége.¹⁸ Boronkay a Központi Fizikai Kutató Intézetben (KFKI) Náray Zsolt (1927–1995), a Kozmikus Sugárzási Osztály helyettes vezetője,¹⁹ valamint Zsdánszky Kálmán villamosmérnök²⁰ megfigyelését végezte. Az ÁVH már-már a rendszer híveként könyvelte el a mérnököt, aki végül 1956. december 27-én elhagyta az országot. Az államvédelmi szervekkel fenntartott kapcsolata megszűnt, azonban egykori munkatársaival folyamatosan levelezett; többek között azt is megírta, hogy 2-3 év elteltével haza fog jönni. Rossz Gyula rendőr őrnagy kapcsolatfelvételi terve úgy szólt, hogy a londoni rezidentúra egyik tisztje Cambridge-ben fel fogja keresni, hogy kikérdezze a terveiről. Boronkay érdeklődésére az lett volna a válasz, hogy az MNK összeírja a külföldre került állampolgárait, hogy vészhelyzet esetén konzuli útlevéllal tudja őket segíteni. A hivatalos változat szerint a mérnök tartózkodási helyéről egy másik ott élő menekült révén szereztek tudomást. A következő, hosszabb beszélgetésre Londonban terveztek sort keríteni, miközben határozott utasítás ment volna a KFKI-ban maradt munkatársakkal történő levélváltások megszüntetésére vagy a tematika módosítására. A korábbi együttműködés jegyében meg kellett tudni a mérnöktől, hogy miben lehet a hírszerzés segítségére. Amennyiben vállalja a további közös erőfeszítéseket, az első feladatot már ekkor ki lehetett adni. Vonakodás esetén a rezidentúra visszavonulót tervezett, azonban emlékeztette volna a zuglói ügyben játszott sze-

¹⁷ Ungváry Krisztián (2019): A magyar katonai elhárító szolgálatok vezetői. Életek – sorok – csoportok. In: Drusza Tamás (szerk.): *A magyar elhárítás fejlődése. Tanulmányok a katonai és polgári nemzetbiztonsági elhárítás múltjáról, jelenéről, jövőjéről*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest. 41–47.

¹⁸ Helms, Richard (2003): *A Look over My Shoulder. A Life in the Central Intelligence Agency*. Random House, New York. 98–99

¹⁹ Neumann János Számítógép-tudományi Társaság Informatikatörténeti Fórum, Náray Zsolt. <https://itf.njszt.hu/szemely/naray-zsolt> (letöltés dátuma: 2024. 08. 29.).

²⁰ Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala (SZTNH) – Országos Találmányi Hivatal Szabadalmi Leírás 147.390. szám – Szolgálati Találmány – Hordozható részecskeszámláló berendezés – Központi Fizikai Kutató Intézet, Budapest – Feltalálók: Náray Zsolt és Zsdánszky Kálmán oki. villamosmérnökök, budapesti lakosok – A bejelentés napja: 1959. április 24. 1–4.

repére. Végszükség esetén a beszerzési nyilatkozat másolatával terveztek ráijeszteni, noha az állambiztonság tartott tőle, hogy az rossz esetben az MI5 kezébe kerülhet.²¹ A félelem egyáltalán nem volt alaptalan. Ti. Faragó Péter atomfizikust, akit az ÁVH 1949-ben munkatársai szökéséhez nyújtott segítsége miatt nyomásgyakorlással „Tudós,” illetve „Csendes” fedőnéven beszervezett, 1958 végén „Bakos” (Szikla/Szolnok Péter rendőr őrnagy) az 1949-es nyilatkozat másolatával próbálta együttműködésre bírni. Az Edinburgh-i Egyetem tanára azonban átadta az inkriminált dokumentumot a helyi rendőrségnek, ami végső soron a londoni rezidens kiutasításával végződött.²²

Az ügynök angliai helyzete

A BM II/3. Osztály 1957. augusztus 21-én arról tájékoztatta a londoni rezidentúrát, hogy Boronkay az Unicam Instruments Ltd. (korábban W. G. Pye & Co Ltd)²³ alkalmazásában áll. A mérnök munkahelyéről a legfontosabb tudnivalók között szerepelt a látogatás lehetősége, az önálló épület megléte vagy az egyetemi tömbben elfoglalt helye, az intézet és Boronkay lakása közötti távolság, a szóba jöhető közlekedési eszközök, a rendőrségi ellenőrző pont megléte vagy hiánya. Ezzel egy időben ki kellett deríteni, hogy az ügynök hol és kikkel ebédel, mikor kezd dolgozni, és mikor ér véget a munkaidő, van-e lehetőség a követésére, mielőtt megszólítják. Végül, de nem utolsósorban azt is meg kellett tudni, hogy a Magyarországról delegált vendég kutatókat milyen ellenőrzésnek vetik alá.²⁴ Szolnok őrnagy jó öt héttel később jelezte, hogy a UNICAM INSTRUMENTS Ltd. az 1947-es felvásárlása óta a Pye Company elektronikai vállalat kísérleti részlegeként működik,²⁵ amely nem folytat titkos tevékenységet. A legközelebbi étterem a Milton Arms Hotelben működött, a Milton Road és Arbury Road sarkán lévő pub volt a legközelebbi nyilvános hely. A városközpontból a 115-ös autóbusz járt a környékre, taxit viszont senki sem használt arrafelé. A környéken rendő-

²¹ ÁBTL – 3. 2. 1 – Bt-670- „Fodor” – Politikai Ny. Főosztály III. Osztály – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. Budapest, 1957. V. 17. 92–98.

²² Szekér Nóra (2020): Fizikus az állambiztonság hálójában. *Betekintő*, 14. évf. 4. sz. 53–60 – www.betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok-2020_4_szeker.pdf (letöltés: 2024. 07. 25.). DOI: 10.25834/BET.2020.4.3.

²³ Cambridgeshire Archives R110/016 WG Pye & Co Ltd. Unicam Instruments Ltd. 1929–1938.

²⁴ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – 7/007. sz. utasítás – BAKOS elvtársnak! LONDON. – Tárgy: „Fodor” ügye. – Budapest, 1957. VIII. 21. 61–62.

²⁵ Cambridgeshire Archives R85/105 NRA 3503 Cambs Misc WG Pye & Co Ltd. Unicam Instruments Ltd. 1909–1974.

rórszoba nem volt, a testület tagjai nem tűntek fel. A munkaidő 17 óráig tartott, a vállalat telephelyén étkezde nem üzemelt, az ügynököt 12 és 13 óra 30 közötti ebédszünetben, követés után volt lehetőség megszólítani. Az előzetes figyelés eredményességéhez mindkét kaput vagy az autóbussz megállót szemmel kellett tartani. „Hardy” titkos munkatárs (Tóth János kereskedelmi kirendeltségi ügyintéző)²⁶ ismerte az igazgatót, ám Mr. Stanley felkeresését az operatív tisztt csak Tóth kíséretében vállalhatta. Amennyiben a látogatásra sor kerül, már lehetett kérni, hogy beszélhessenek a cég magyar alkalmazottjaival, vagy tolmácsként forduljanak a mérnökhöz. A kiutazó vendég kutatókat napi szinten nem ellenőrizte a Cambrdige-ben illetékes rendőrség, azonban a követéségi munkatársak nem tudtak volna feltűnés nélkül megszállni a városban.²⁷ A BM II/3. Osztály 20 nap elteltével kiküldte a kapcsolatfelvételi utasítást, amelynek értelmében Tóth megszervezhette az üzemlátogatást, de Boronkay nevét nem említhette.²⁸

A kapcsolatfelvétel

1957. november 15-én a rezidens és „Szepesi” (Bazsó Tibor rendőr főhadnagy)²⁹ Cambridge-be utazott, ám Boronkay autóval hagyta el a munkahelyét, és csak 16 óra körül lehetett utolérni. Szolnok az üzemben beszélt az ügynökkel, csak hogy annak egyik munkatársa végig a közelben tartózkodott. Az őrnagy átadta a korábbi tartótiszt üzenetét, mire a mérnök sajnálkozását fejezte ki, hogy búcsú nélkül ment el. Igaz, egyből szóvá tette, hogy távozásában komoly szerepe volt annak, hogy érzése szerint gátolták az előmenetelében. A diplomata megjelenése viszont nem okozott meglepetést. A november 28-i találkozó előtt a rezidens megváratták: a központosnő kb. 10 percen keresztül ide-oda kapcsolta a vonalat, miközben jelezte, hogy a kutatók sokszor járkálnak az üzem területén. Szolnok ellenőrzés nélkül bejutott a 2-es kapun, majd angolul kért útbaigazítást az egyik technikustól. Boronkay megvárta a hivatalában, de Hecht (a korábbi tartótiszt) üzenete túl hosszú volt egy gyors megbeszéléshez. A mérnökre előbb egy konzultáció várt, este fél nyolc-

²⁶ Ungváry Krisztián (2013): „Anglia a második legnagyobb ellensége Magyarországnak”. A londoni magyar hírszerző rezidentúra működése a saját jelentései tükrében 1951 és 1965 között. *Századok*, 147. évf. 6. sz. 1524.

²⁷ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – F-nek – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1957. X. 2. 63–69.

²⁸ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – 9A/1. sz. utasítás – BAKOS elvtársnak! LONDON. – Tárgy: „Fodor” ügye. – Budapest, 1957. VIII. 21. 71–73.

²⁹ Pál István (2022): Jótétemény vagy inkább teherterhelés. Két brit szakszervezeti vezető felhasználásnak kísérlete az ellenzéki Munkáspárt meggyőzésére az 1956-os forradalom utáni években. *Polymatheia*, 19. évf. 1–2. sz. 70.

kor egy másik 56-os menekülttel moziba készült, végül 18.15 és 19 óra között megtörtént a találkozó. A rezidens az elején jelezte, hogy Boronkay nem a legjobb úton próbál segíteni a MNK-nak, ugyanis a konspiráció külföldön sokkal lényegesebb az elhárítási tevékenységnél. A mérnök elfogadta a levelezésre vonatkozó utasításokat, majd rákérdezett az időszerű feladatára. Szolnok rászólt, hogy ez nem sürgős. Boronkay ekkor a következő kérésekkel fordult az állambiztonsághoz: csak tudományos vonalon kérjék a közreműködését az általa ismert területekről, mert a többi menekültre nem hajlandó árulkodni, cserébe a felesége és a gyereke kiengedését szeretne volna elérni. Az őrnagy a találkozókat az El Patio étterembe helyezte át, ugyanakkor elgondolkodtatta, hogy Boronkay a személye iránt nem tanúsít érdeklődést. Az viszont ennél is aggasztóbbnak tűnt, hogy ellenkezés nélkül igent mondott az együttműködésre egy ellenséges országban. Az ügynök átállásának nem volt jele, a folytatást azonban Hecht levelétől és a Központ – Móró István alezredes, osztályvezető³⁰ – utasításától tette függővé.³¹ Az osztályvezető letiltotta a további üzemlátogatásokat, és azt is tisztázni kívánta, hogy Boronkay munkatársai közül tud-e valaki a Szolnokkal fennálló kapcsolatról. A jelentésből hiányolta a mérnök elhelyezkedésének történetét, a kutatási témáját és gyakori távolléte valós okát. Amennyiben Boronkay más vállaltoknál tanácsadó, onnan is hozhatott volna anyagokat. A Hírszerző Osztály kérdései az ionizációs kamrákra – nagy intenzitású folyamatok mérésénél használt elektronika, az időálló csökkentésére szóló eljárás a fal anyagának összetételére –, valamint a Duplex doziméterre vonatkoztak. Móró viszont hibának tartotta, hogy Szolnok önálló elvárások tolmácsolása helyett csak közvetítőként járt el, pedig Hecht már nem tartozott a BM állományába. A mérnök feleségének kivándorlását sem szabadott volna megígérni, mert a hatályos jogszabály értelmében az 56-os menekültek rokonai nem kaphattak erre engedélyt. A kivételezés pedig egyenlő lett volna a lebukással. A legközelebbi alkalommal az ügynök életkörülményeit részletesen is meg kellett ismerni.³²

A tavaszi konzultációk

A februári összejövetelt a hóvihar ad acta tette, így Szolnok 1958. március 27-én járt először Cambridge-ben. Boronkay 25 percet késett egy

³⁰ Palasik Mária (2013): A BM II/3 (Hírszerző) Osztály. In: Cseh Gergő Bendegúz – Okváth Imre (szerk.): i. m. 68–69.

³¹ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1957. XI. 29. 74–86.

³² ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – 11/19. sz. utasítás – Bakos Elvtársnak! London. – Tárgy: Fodor ügye. – Budapest, 1957. XII. 23. 87–89.

szakmai megbeszélés nyomán. A rezidens elégedetten nyugtázta, hogy a mérnök már nem levelez kollégáival, azt viszont kérte, hogy a saját kutatási területéről beszéljen, ne a szaksajtót ismeresse a találkozókön. Boronkay ekkor rákérdezett, hogy Szolnok Hecht kollégája-e, ugyanakkor szerette volna tudni a nevét és a pontos tisztségét. A rezidens elismerte, hogy az MNK követségén dolgozik, és huzamosabb időre jött Angliába. A diplomáciai nevét elárulta, az állambiztonságnál betöltött szerepét már nem. Amikor a kérdésekre terelődött a szó, Boronkay jelezte, hogy otthon ezzel foglalkozott. Az időálló csökkentésére azt mondta, ez a kör négyszögesítése, a doziméterről pedig csak későbbre ígért egy írásbeli összegzést. A Pye leányvállalatánál a technikai fejlesztési osztályt irányította, az abszorpciós spektroszkópia volt a kutatási területe. A posztját nem volt nehéz megszerezni, mert a KFKI eredményeit Cambridge-ben is ismerték.³³ Mindez arra utal, hogy 1956 előtt a brit politika a bilaterális viszonyt inkább informális szinten kívánta fejleszteni, azaz (az ellenőrzéssel párhuzamosan) nem gördített akadályt a tudományos élet képviselőinek érintkezése elé.³⁴ Boronkay a családja kihozataláról lemondott, időközben beadta a válókeresetet. A feleségét és gyerekét ugyan támogatta, de amint Ferenczi József, az asszony gazdag vállalkozó nagybátyja elintézte a kivándorló útlevelüket, ettől is vissza kívánt lépni. Szolnok látogatása miatt nem vették elő, de a mérnök egyébként is úgy vélte, hogy a diplomata eltúlozza az angolok iránta tanúsított érdeklődését. A rezidens érdemi eredményről nem számolhatott be, viszont kedves jelnek tartotta, hogy az ügynök megértette a rejtőzködés szabályait.³⁵ 1958. április 23-án Boronkay szovjetellenes éllel érdeklődött Hruscsov (két és fél héttel korábban sorra került)³⁶ budapesti látogatásáról, miközben elújságotla, hogy elkészült az a műszer, amin az elmúlt szűk két évben dolgozott. A berendezés ugyan nem új elveken nyugodott, a rezidens mégis haza akarta vinni az ismertetőt. A mérnök nem zárkózott el, azonban óvatosságot kért, hogy az ne bukkanjon fel a vasfüggönyön túl. Ezzel együtt neheztelt a kérdések szakszerűtlensége miatt. A kamrafal anyagát prospektusokból is lehetett rekonstruálni, az időálló további csökkentése már nem volt lehetséges. A dozimétert egy francia cég már elkészítette, de a szabadalomhoz nem fért hozzá.³⁷ A KFKI Spektrosz-

³³ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1958. III. 29. 91–99.

³⁴ M. Madarász Anita (2023): *Kulturális csatatér. Brit–magyar diplomácia, 1945–1970.* Nemzeti Emlékezet Bizottsága, Budapest. 172–173.

³⁵ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1958. III. 29. 91–99.

³⁶ Földes György (2015): *Kádár János külpolitikája és nemzetközi tárgyalásai 1956–1988.* II. *Válogatott dokumentumok.* Napvilág Kiadó, Budapest. 40–50.

³⁷ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1958. IV. 25. 100–108.

kópiái Osztály a tervek szerint a molekulaszervezet elvi kérdéseivel, valamint a gyógyszeripar és az orvosi kutatások előmozdítása végett abszorpciós szinképekkel készült foglalkozni. Az Atomfizikai Osztály az első öt éves tervben részecskeérzékelő berendezést, Geiger–Müller-számláló csöveket, Wilson-kamrát, 1,5 millió volt feszültségre és 500 milliámpere áramerősségre alkalmas Van der Graaf generátort, nagy teljesítményű ionforrást, nehésvíz-elektronizáló berendezést és egy 4 millió volt feszültség előállítására alkalmas betatron tervezett szolgálatba állítani.³⁸ Az 50-es évek közepére már működött az első hazai tömegspektrométer, 1957-ben ugyanakkor a neutrongenerátorral párhuzamosan egy repülési-idő-spektrométer is szolgálatba állt.³⁹

A hat hónapos szünet után

Szolnok és „Váradi” (Baranyi Gyula rendőr főhadnagy)⁴⁰ 1958. szeptember 26-án 15 órakor indult a találkozóra, azonban az MI5 három gépkocsival fél órán keresztül követte, mielőtt sikerült volna őket lerázni a tilos jelzésen történő áthajtással. A kb. 30 perces önellenőrzést követően kerülővel ment Cambridge-be. A kocsit a város szélén hagyták, Baranyi a mérnök munkahelyét figyelte, de ő és szaktársai már nem voltak az irodájukban. A hadnagy csak a főbélőjével tudott beszélni, de fél tízkor megint felhívta. Boronkay 21 óra 45-kor ért a gyár parkolójába egy régi autóval, végül Solnok megszólította. A mérnök jelezte, hogy fél kell hívnia barátját, ugyanakkor a rezidens kihallgatta a beszélgetést. Boronkay szűk negyedórát maradhatott, mert vendégségbe hívták. Solnok ekkor szóvá tette, hogy egy év alatt nem sok mindent kapott. Boronkay ezt a rossz kérdésekkel indokolta, míg az őrnagy a találmány tervrajzait szeretne volna megkapni a leírással egyetemben. A rezidens figyelmeztette emberét, hogy az utasítással nem szokás vitába szállni, de arra is ráért, hogy a mérnököt csak a presszió köti a hírszerzéshez. Sőt, már az is felmerült a részéről, hogy Boronkay áruló lehet.⁴¹ A megérzés már csak azért sem volt alaptalan, mert a MEPO SB (Metropolita Police Special Branch – Nagy-Londoni Rendőrség Különleges Szolgálat) keretében

³⁸ MNL OL – XIX – A – 125 Műszaki Fejlesztési Hivatal – 11-es doboz (d). – Magyar Tudományos Akadémia Titkári Hivatala – 111-257/951 – 070/951/1/951 – A Központi Fizikai Kutató Intézet 5 éves tudományos munkaterve. – Budapest. 1951. V. 12. 3–5.

³⁹ Sólyom Jenő: Fizika Magyarországon 1945 és 1959 között. A fizikai kutatás és egyetemi oktatás újjászervezése. Budapest, 2021. – https://mta.hu/data/11_osztaly/Dokumentumok/Fizika/_1945_1959_2021-oktober.pdf (letöltés dátuma: 2024. 08. 26.).

⁴⁰ Pál István: i. m. 75.

⁴¹ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – F-nek – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1958. IX. 29. 110–115.

működő idegenrendészet különös figyelmet fordított a vasfüggöny mögül érkező menekültek és az anyaország külképviselte között fennálló kapcsolatokra.⁴² A Központ másnap utasításba adta, hogy Boronkay térképezze fel munkahelyét, valamint jelezze, hogy a genfi kiállításon a PYE milyen műszereket fog felvonultatni. A további elvárások között szerepelt a gyengeáramok mérésére alkalmas Vieron Electrometer 33C és az Industrial Converter Unit B33C. Az utóbbi készülék működési elvén túl a mérőfeje és annak szigetelő anyaga volt a legfontosabb elem. A második helyen cső- és lemezvastagság-mérő gammasugárforrással és szcintillációs számlálóval felszerelten. A harmadik helyen volt a 10^{-16} amper mérésére alkalmas berendezés.⁴³

Az elháríthatatlan elhárítás

1958. október 2-án Szolnok és Baranyi újból figyelés alá került, de a piros lámpán történő áthajtással megszabadultak az MI5-től. A rezidens furcsállotta a dolgot, mert a brit elhárítást ennél szívósabbnak ismerte, ugyanakkor az északi főúton 3–5 perces eltéréssel 5 rendőrautó jött velük szemben. Amikor fél 7-re odaértek, a kávézóban Boronkay Attilán kívül csak egy középkorú férfi tartózkodott. A mérnök nyíltan üdvözölte a rezidentet, aki ezért nyomatékosan rászólt, majd az utcán elővette azt a zárt terjesztésű termékismertetőt, amit a munkahelye a biztos vevőknek szokott felkínálni. A szerkesztési utasítást, a kapcsolási rajzot nem állt módjában elhozni, mert a gyártás előkészítése során kellett a sokszorosításhoz. Szikla az ügynök otthoni feljegyzéseit szerette volna elkérni, ám Boronkay azzal mentegetőzött, hogy nincsenek rendszerezve. Egyrészt nem minden részfeladatot ő végzett el, másrészt, mint mondta, a teljes dokumentáció nélkül nem tudná összeállítani. A rezidens le akarta állítani az ügynököt, míg az anyagokat elviszi a kocsijához, amit Boronkay mindenáron látni akart. Szolnok magához intette Baranyit, aki láthatóan jól elbeszélgetett a mérnökkel.⁴⁴ A főhadnagy később mégis megjegyezte, hogy egy férfi kezében táskával várakozott a követségi gépkocsi közelében, végül beszállt egy másik autóba.⁴⁵ Az MI5 valószínűsíthetően értesítette a cambridge-i rendőrséget, amely mozgósította a helyi

⁴² The National Archives (TNA) Metropolitan Police (MEPO) 8/49 Instructions For the guidance of Officers of Special Branch making Naturalisation Enquiries 1956 5–30.

⁴³ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – 7/4. sz. utasítás – Bakos Elvtársnak! London. – Tárgy: Fodor ügye. – Budapest, 1958. IX. 30. 124–125.

⁴⁴ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – F-nek – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1958. X. 3. 116–120.

⁴⁵ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – Tárgy: Kiegészítés „Fodor” jelentéséhez. – Jelentés. Budapest, 1958. X. 5. 121–122.

(ekkor még jó eséllyel ad hoc jelleggel működő) különleges ügyosztályt, amely jórészt a testület a második világháborúban hírszerzési-elhárítási területen szolgáló tagjaiból állt.⁴⁶ Az iménti jelenség 1958. október 22-én este is megismétlődött. ti. Baranyi a Milton Arms Hoteltől kb. 500 méterre eső mellékutcában arra lett figyelmes, hogy egy 25 körüli zsinóros felöltőben lévő férfi többször elsétált az autója mellett. Nem sokkal később a főtca sarkán behúzódott az árnyékba, ahonnan folyamatosan jelzéseket küldött az étterem felé. Jó 5 perccel később ellenkező irányban végigment a mellékutcán, mielőtt nyoma veszett volna. Boronkay fél hétkor még nem érkezett meg, így Baranyi leült az ablak mellett egyetlen üres asztalhoz. A legközelebb eső három asztal mindegyikét egy-egy 30-35 év körüli férfi foglalta el, ők mindannyian az előttük fekvő újságot nézegették. A főhadnagy elfogyasztotta a megrendelt sört, de nem akart kockáztatni, így elhagyta a helyiséget. Boronkay ekkor futott be a JY7949, rendszámú 30-as évekből megmaradt Wolsley típusú gépkocsival. Baranyi arra hivatkozott, hogy minden hely foglalt, ezért az utcán beszélgessenek. Ahogy elindultak, a mérnök többször is a vendéglő felé fordult, majd váratlanul elővette találmánya kapcsolási rajzát. Igaz, nyomban hozzátette, hogy leírás nélkül ez nem sok fogódzót ad. Baranyi erre azt válaszolta, hogy az MNK számára prioritás a műszeripar fejlesztése, így bármilyen információ komoly jelentőséggel bír. A nukleáris mérőberendezés brüsszeli kiállításon elért sikereit emlegette, amit Boronkay sem tagadott. A mérnök a munkaterületére vonatkozó kérdésre a gyártástechnológiai folyamat előkészítését emelte ki, amely a prototípus hibáinak feltárására irányul. Az ügynök szerint az elektrotechnika területén az EMI volt a legjelentősebb a PYE, a Marconi és az English Electric mellett. A mérőműszerekről prospektusnál komolyabb anyagot nem tudott hozni, személyes forrása pedig nem volt a gyártónál. Boronkay a licencvásárlást egyszerűbbnek látta, ezt azonban a főhadnagy az embargóra való tekintettel megvalósíthatatlannak nevezte. A mérnök ugyanakkor veszélyt látott abban, ha más területek iránt kezdene érdeklődni. Baranyi valahol egyetértett az ügynökkel, de maga is úgy látta, hogy sokasodnak a figyelmeztető jelek.⁴⁷ Móró István az anyagátvétel lebonyolítását módszertani téren sikeresnek, tartalmi szempontból kudarcnak minősítette. Baranyi főhadnagy esélytelenül küzdött az ügy továbbviteléért, hiszen a mérnök a rezidentet is félrevezette. A legfontosabb kérdés azonban úgy szólt: mi igaz abból az Angliában élő fizikus, Sándor Endre („Keszt-

⁴⁶ Dorril, Stephen (1993): *The Silent Conspiracy. Inside the Intelligence Services in the 1990's*. Heinemann, London. 160–169.

⁴⁷ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – F-nek – Tárgy: Találkozó „Fodor”-ral. – Jelentés. London, 1958. X. 23. 126–129.

helyi” fedőnevű jelölt⁴⁸) által megszéllőztetett értesülésből, hogy Boronkay az USA-ban képzelet el az életét.⁴⁹

Az ügynökjátszma jelei

1958. november 19-én Bazsó és Baranyi 18 órára ért a Milton Arms elé, amikor egy nagyobb magántulajdonú gépkocsi állt meg a szálloda előtt. A három utas, egy 60 körüli úriember, egy 50 körüli nő és egy testes, 35 körüli férfi, bement az étterembe, míg a legfiatalabb, a pincér régi jó ismerőse, az asztal és a pult között ingázott. (A három vendég minden bizonnyal a Pye elektronikai vállalat középvezetői, megbízható/privilegizált alkalmazottai közé tartozott, akik az 1920-as években alakult Industrial Intelligence Bureau – az üzemi szinten működő önkéntes biztonsági csoportokat koordináló Ipari Hírszerző Iroda – hagyományai szellemében az MI5-nak dolgoztak).⁵⁰ Boronkay 18 óra 20 perckor futott be, kint üdvözölték egymást, mielőtt helyet foglaltak volna a vendéglőben. A mérnök az Electronic Instruments Ltd.-től kérésére megkapta a műszer leírását. A mérőfejben argont használtak, az elektródákat aranyból gyártották. Véleménye szerint a prototípust könnyen le lehetett másolni, de csak a technológiai előírások pontos betartásával. Bazsó ekkor rákérdezett, hogy az ügynök mikor utazik Amerikába. Boronkay kitérő válasszal szolgált, elmondása szerint az egész nagyon bizonytalan alapon állt.⁵¹ Az osztályvezető szerint Baranyi jól döntött, hogy elhagyta a helyiséget, ugyanakkor csatolta az Unicam 700-as spektrométerrel kapcsolatos hazai szakvéleményt. A készülék a teljes színképet lefedte, Magyarországon ilyen eszköz nem üzemelt, holott a KFKI, a KKK (Központi Kémiai Kutató), a NEVKI (Nehézvegyipari Kutató Intézet) és a Gyógyszeripari Kutató Intézet komoly hasznát vette volna.⁵² Az, hogy a szóban forgó 700-as típus létezett-e egyáltalán, jelen ismereteink szerint aligha dönthető el. Az Egyesült Királyság Atomenergiaügyi Hatósága 1952 decemberében véleményezte a Unicam SP600 spektrofotométer terveit.⁵³ Ezzel egy időben viszont 1951 végétől létezett egy Unicam

⁴⁸ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTTL) – 3. 2. 4 – K-847/T – [Sándor Endre] – 2/4/F. sz. utasítás – Bakos Elvtársnak! London – Tárgy: Keszthelyi ügye – Budapest, 1959. II. 23. 25.

⁴⁹ ÁBTTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – 8/1. sz. utasítás „F”-től – Bakos elvtársnak! London. – Tárgy: Fodor ügye. – Budapest, 1958. X. 25. 131–132.

⁵⁰ Andrew: i. m. 122–124.

⁵¹ ÁBTTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – F-nek – Tárgy: Találkozó „Fodor”-ral. – Jelentés. London, 1958. X. 23. 133–135.

⁵² ÁBTTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – 9/4. sz. utasítás F-től – Bakos elvtársnak! London. – Tárgy: Fodor ügye. – Budapest, 1958. XI. 28. 139–140.

⁵³ The National Archives (TNA) AB 7/1533 United Kingdom Atomic Energy Authority

350 jelzéssel ellátott spektrométer, amelyre valószínűsíthetően jellemzőek voltak a korai típusoknál megmutatkozó hibák.⁵⁴ (A vonatkozó iratanyagot részint a kompetencia hiányában, részint a terjedelmi és anyagi korlátok miatt közvetlenül nem tanulmányozhattuk.) Mindazonáltal a feltűnő pontatlanságok az MI5 közbelépésére utalnak, ugyanis a Double Cross második alapelve az ellenség félretájékoztatása előre megszerkesztett, szándékos pontatlanságokkal teli dokumentumok felhasználásával.⁵⁵

Újabb beszélgetés érdemi újdonságok nélkül

1958. december 17-én Szolnok „Kárpáti” (Kanyó András rendőr főhadnagy)⁵⁶ társaságában utazott a találkozóra, amely az El Patióban bonyolódott. Boronkay késett valamennyit, ugyanakkor két ismeretlen középkorú férfi megint letelepedett a szomszéd asztalhoz. A mérnök az 1959. évi tervekről egy cédulát adott oda a rezidensnek, amely arról szólt, hogy a vállalat a legkönnyebben előállítható és betanítás nélkül használható spektrofotométer gyártásával kíván foglalkozni. Szolnok jelezte, hogy értékeli a mérnök eddigi munkáját, de egyre több feladat végrehajtása elhúzódik, az anyagok sokszor hiányosak. Boronkay elismerte a bírálatot, de hozzátette: túl sok a menet közbeni módosítás, a gyártási folyamat egészét nem tudja leírni. Az őrnagy az Electronic Instruments Ltd. gyártmány kapcsolási rajzát kérte a számításokkal, ám Boronkay csak a kereskedelmi ügynökkel tárgyalt, aki további kérdések esetén automatikusan arra gondolt volna, hogy le akarja másolni a cégé termékét. Az első helyre a brit elektronikai műszeripar és kutatóintézetek leírása, a földrajzi elhelyezkedés, a magyar származású szakemberek jellemzése került. Az ügynök a hazai gyártás problémáit a márciusi kiállítás előtt szerette volna megismerni, mert ott könnyebben kérdezhet rá olyan részletekre, amelyek máskor gyanút kelthetnek. Szolnok és Baranyi ezt elfogadta, ugyanakkor érdeklődtek, hogy igaz-e az Egyesült Államokba költözésre vonatkozó híresztelés. Boronkay elismerte, hogy megfordult a fejében, amikor pályája megrekedt, de már nincs róla szó. Egy angol mérnökkel dolgozott együtt, de komoly önállóságot élvezett, megrendelhet-e a mintadarabokat. A rezidens tudni akarta, hogy a rendőrség érdeklő-

Northern Group: Reports and Memoranda Chemical Inspectorate Woolwich Preliminary Examination of a Unicam SP600 specro-photometer. December 1952.

⁵⁴ TNA AB 7/2182 United Kingdom Atomic Energy Authority Northern Group: Reports and Memoranda Chemical Inspectorate Woolwich Performance, applications and defects of the Unicam 350 Spectrometer R. Powell and J. Shaw. November 1951.

⁵⁵ Andrew, Christopher: i. m. 294–317.

⁵⁶ Ungváry Krisztián: i. m. 1547.

dött-e a mérnök iránt, aki nemmel válaszolt. Továbbra is azt képviselte, hogy nincs semmi rossz az együttműködésükben, mire az őrnagy emlékeztette a várható következményekre. A találkozó után a két hírszerző betért egy út menti pubba, ahol három ismeretlen férfi bukkant fel, közülük Kanyó felismerte azt, aki a kávéház körül téblábolt. A rezidentúra emberei 5 percet vártak az autóban az indulással, de senki nem hagyta el a vendéglőt.⁵⁷ Az MI5 ekkor már vidéken is követte a célszemélyeket, ti. Donald Maclean kairói brit követségi titkár, a Cambridge-i Ötök néven elhíresült szovjet kémcsoporthoz tartozó tagja, 1951 májusában azért tudott elmenekülni a felelősségre vonás elől, mert az ún. A4-es megfigyelő alakulat a feltűnés elkerülése végett a Victoria pályaudvartól nem tartott vele tatsföldi otthonáig.⁵⁸ Az osztályvezető a november 19-i találkozóról viszont úgy nyilatkozott, hogy hiába volt megfelelően lebonyolítva a találkozó, a műszer működési elvének leírása nélkül az anyag semmi sem ér. Az argonfelhasználáson és az aranyelektrodán kívül semmi újdonság nem volt a jelentésben.⁵⁹ A fenti utasítás megérkezése előtt a rezidentúra tisztjei újból találkoztak Boronkay Attilával, akitől a B33C típusú, alacsonyáramerősség-mérő műszer ügyében folytatott tárgyalásairól írásbeli összefoglalót kértek. Az angol elektronikai ipar helyzetéről szóló tanulmány volt a következő feladat, amelyből a hírszerzés képet szeretett volna kapni az elkötelezettségéről és a magyar származású kutatótársakhoz fűződő viszonyáról. Szikla nem a BM által felkért szakértőben kételkedett, csak azt kommunikálta, hogy Boronkay adatokat tud szerezni azokról a műszerekről a spektroszkópia és spektrográfia területén, amivel dolgozott. Atomenergetikai eszközök megszerzését azonban kizártnak tartotta.⁶⁰

Az utolsó találkozás

1959. január 28-án a rezidens, Baranyi Gyula főhadnagy, Bazsó Tibor főhadnagy és „Budai” (Pados Gábor százados)⁶¹ gépkocsival Cambridge-be ment. Az utóbbi két tiszt a találkozót biztosította, miközben Szikla és Baranyi a Sussex Street-i kirakatokat nézegette. Boronkay pon-

⁵⁷ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – F-nek – Tárgy: Találkozó „Fodor”-ral. – Jelentés. London, 1958. XII. 18. 147–151.

⁵⁸ Macintyre, Ben (2015): *Kém a csapatban. Kim Philby és a nagy árulás*. Gabo–Talentum, Budapest. 2015. 176–183

⁵⁹ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – 10/1. sz. utasítás F-től – Bakos elvtársnak! London. – Tárgy: Fodor ügye. – Budapest, 1958. XII. 28. 141–142.

⁶⁰ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1959. I. 21. 157–158.

⁶¹ Pál István (2020): Ellenséges szolgálatok – azonos álláspontok. A londoni magyar hírszerző rezidentúra tisztjének kulturális vitái egy brit kollégájával. *Polymatheia*, 17. évf. 1–2. sz. 73–74.

tosan ért a helyszínre, és azonnal átadta az anyagot. Bazsó egy telefonfülkében átnézte, végül a rezidens visszadobta, mert nem volt használható. Szikla, Baranyi és Boronkay átvonult egy, a Sussex Street-tel párhuzamos utcában lévő sörpincébe, ahol a bejáráttal szemközti asztalnál foglaltak helyet. Az akkor még üres vendéglátóhelyre először diákok jöttek, később azonban egy 35-40 körüli és 50 feletti, kopaszodó férfi is betért. Az idősebb a bárpulthoz ült, végig újságot olvasott, de valahol a társaság irányába fordult. Egyszer csak félig érthetően kimondta, hogy ismeri ezt a két embert. (A Cambridge-i Rendőrfőkapitányság valószínűleg még nem rendelkezett állandó Különleges Szolgálattal, ugyanis az iménti operatív hiba a londoni Special Branch 20-as évekre jellemző, nem igazán kifinomult megfigyelési módszereit idézte.⁶²) Szikla belemélyült a jegyzetekbe, így nem szerzett tudomást a nyugtalanító jelenségről. Boronkay naivitásnak nevezte a műszaki rajzokra vonatkozó követelést, mert véleménye szerint a prospektusokból bármelyik műszer rekonstruálható lett volna. Az amplitúdó-diszkriminátort és a szcintillációs számlálót a KF-KI négy-öt változatban elkészítette, egyikben sem szerepelt különleges anyag vagy sajátos kapcsolási elv. A lemezzvastagság-mérőnél közömbösnek nevezte a sugárforrást, minden gyártó a legolcsóbb Co-60 (kobalt 60) izotópot használta. A mérőfej töltőanyagával szembeni egyetlen követelmény az oxidáció elkerülése volt, amire nemesgázt vagy nitrogént is lehetett használni. A vastagságmérőt Baranyi ugyan szemrevételezte a londoni műszeripari kiállításon, de nem tudott róla beszélni az ügynökkel. Boronkay úgy vélte, hogy elkerülték egymást, majd azzal mentegetőzött, hogy munkatársa minden elmondott az érdeklődőknek a spektrofotométerről. Szikla mindenekelőtt azt nehezményezte, hogy a jelentésből a magyar kutatók és az angol szaktekintélyek egyaránt kimaradtak. Boronkay arra hivatkozott, hogy az utóbbiak közül senki sem ismert személyesen, a *Who's who* jött szóba forrásként. A helyszínen rögtönzött beszámolójában – a pártállami rendszer és képviselői irányában feltűnően tartózkodó⁶³ – Gábor Dénes, a már említett Faragó Péter, valamint „Kékesi” (Kaposi János)⁶⁴ és felesége szerepelt.⁶⁵ Kaposi János és Kristóf Ágnes 1957 januárjában érkezett az Egyesült Királyságba, ahol először a Pye Company, később az Ericsson nottinghami gyára alkalmazta őket

⁶² Beckett, Francis (1998): *Enemy Within. The Rise and Fall of the British Communist Party*. Merlin Press, Rendlesham. 78–81.

⁶³ Székér Nóra (2023): *Fedőneve: Marslakó. Világhírű magyar tudósok állambiztonsági megfigyelése*. Jaffa Kiadó, Budapest. 125–162.

⁶⁴ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTTL) – 3. 2. 4 – K-814/1/T – BM II/9-d alosztály – 69-1962/1/1959 – Tárgy: KAPOSI ERNŐ – KÖRNYEZET-TANULMÁNY. Budapest, 1958. IX. 2. 6–7.

⁶⁵ ÁBTTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – Tárgy: Találkozó „Fodor”-ral. – Jelentés. London, 1959. I. 29. 159–162.

fejlesztőmérnökként.⁶⁶ Az állambiztonság az operatív akciók 1962. novemberi leállításáig folyamatosan próbálkozott Kaposi beszerzésével, ő azonban professzionálisan elhárította az erre irányuló kísérletet. A III. Csoportfőnökség végül 1963-ban lemondott a jelölről.⁶⁷ Az ügynök új feladata az általa fejlesztett műszer és az UNICAM által kiállított Flou-rimeter jellemzése volt, de a gyártó cég létszámáról, kapacitásáról és termékeiről is leírást vártak tőle. A rezidens ezzel egy időben úgy látta, hogy Boronkay a hosszabb tanulmánnyal valamit már letett az asztalra, azonban a műszerek leírására vonatkozó utasítás végrehajtása elől kitért. Emiatt kényszerült operatív szempontból veszélyes döntésre, hogy a találkozó helyszínén írással összefoglalót az ügynökkel. A magyar származású kutatókat vita nélkül felsorolta, pedig régebben úgy nyilatkozott, hogy nem akar árulkodni. Ezzel egy időben rákérdezett, hogy szaktársai is osztoznak-e az ő sorsában. (A célzás az utóbbiak beszerzésére irányult.) Az ügynök viselkedése is természetellenesnek tűnt: állítása szerint nem fogyaszt szeszes italt, de mégis megivott egy dupla whiskyt. A hazatérőkkel kapcsolatban pedig olyan kijelentést tett, hogy megérti a feltételek szigorítását, mert aki most megy vissza Magyarországra, az megbízást teljesít. Szikla megérzése azt súgta, hogy Boronkay felfedhette a brit hatóságok előtt a rezidentúra harmadik emberének jelenlétét. Baranyi szerint Boronkay ideges lett a két ismeretlen férfi megjelenése után, de nem hitt abban, hogy az új találkozási pontot 40 perc alatt sikerült azonosítani.⁶⁸ A valóságban ennek már nem volt jelentősége, ti. Baranyi Gyula tevékenységére az MI5 már hónapokkal korábban felfigyelt.⁶⁹

Az ügy halála

A Központ február végi utasítása azonban rámutatott, hogy az ügynökkel történő foglalkozás hemzsegett a szakmai hibáktól. Ti. Boronkay taktikája a halogatásra épült, csak jelképes értékű információkkal szolgált. Mindig új hírigényt akart, pedig a Belügyminisztériumhoz képest sokkal inkább tisztában volt a hazai tudományos élet szükségleteivel. A gyanús események arra utaltak, hogy Boronkay kapcsolatban állt a brit elhárítással, az ügy egyre inkább egy játszma jellegzetességeit kezdte mutatni. A rezidentúra biztonsága, a nemzetközi légkör romlása (a

⁶⁶ Agnes, Kaposi (2020): *Yellow Star, Red Star*. i2iPublishing, Manchester. 253–293.

⁶⁷ ÁBTL – 3. 2. 4 – K-814/2 – „Kékesi” – Belügyminisztérium III/I-4-F Aloszt. – Tárgy: „Sports” anyagának irattába helyezéséről HATÁROZAT. Budapest. 1963. VII. 4. 167–168.

⁶⁸ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – Tárgy: „Fodor” ügye. – Jelentés. London, 1959. I. 29. 164–166.

⁶⁹ TNA Foreign Office (FO) 134922/ NH1903/10 BOX No. 500 PARLIAMENT STREET B. O. LONDON S. W. 1 PF 75, 142/D. 2/CGH 11th February 1959.

Hruscsov szovjet pártfőtitkár által 1958 novemberében előterjesztett berlini ultimátum),⁷⁰ az operatív hibák és az ügynök passzivitása miatt az érintkezést meg kellett szakítani. Az F-vonal vezetője maga is elismer- te, hogy a gyanús momentumok miatt jóval előbb be kellett volna fejez- ni az ügynökkel való foglalkozást, hiszen a legutolsó alkalommal csupa olyan személyt sorolt fel ismerősként, akikkel a magyar hírszerzés éppen foglalkozott.⁷¹ Boronkay Attila Dénes még az 1959-es esztendő folya- mán az Amerikai Egyesült Államokba költözött, ahol villamosmérnök- ként helyezkedett el. 1977-ben a Beckman Instruments Inc. égisze alatt egy pozitív és negatív visszacsatolási útvonalakkal ellátott műveleti erő- sítőt szabadalmaztatott, amely a sávszélesség-feszültség referencia-áram- kör állandó áramellátására szolgált.⁷² Boronkay Attila Dénes 2010. jú- nius 5-én hunyt el a Kalifornia állambeli Mission Viejóban.⁷³

Utószó

Az ügynök 1956-ig elsősorban azért játszott fontos szerepet az állam- védelem szempontjából, mert fel tudták használni az 1945 előtti katonai- sztek ellenőrzésére,⁷⁴ ráadásul az államszocializmussal szemben kriti- kus emberek a Magyar Királyi Honvédség politikai okokból eltávolított hivatásos állományú tagja előtt sokkal könnyebben vállalták a rendszer- ritikus véleményt.⁷⁵ Valószínű, hogy Boronkay Attila azért döntött elő- szőr a szigetország, majd az Egyesült Államok mellett, mivel tudomá- sára juthatott, hogy a zuglói szabotázsakcióra francia vagy nyugatnémet segítséggel került volna sor. Az egykori résztvevők 1956-ban jó eséllyel kiszabadultak a börtönből, vagyis e két országban jóval nagyobb kelle- metlenségben lett volna része.

⁷⁰ Fischer Ferenc (1993): *A megosztott világ. A Kelet–Nyugat, Észak–Dél nemzetközi kap- csolatok fő vonásai (1941–1991)*. IKVA, Budapest, 193–195.

⁷¹ ÁBTL – 3. 2. 3 – Mt-525/1 – „Fodor” – 2/17/F. sz. utasítás Bakos Elvtársnak! London. – Tárgy: Fodor ügye. – Budapest, 1959. II. 27. 168–172.

⁷² JUSTIA Patents by Inventor Attila D. Boronkay – Operational amplifier with positive and negative feedback paths for supplying constant current to a bandgap voltage refe- rence circuit. – Filed: October 12, 1977. – Date of Patent: August 29, 1978. – Assignee: Beckman Instruments, Inc. – Inventors: Attila D. Boronkay, Charles G. Axen – [https:// patents.justitita.com/inventor/attila-d-boronkay](https://patents.justitita.com/inventor/attila-d-boronkay) (letöltés dátuma: 2024. 08. 25.).

⁷³ INDEX RECORD FOR Attila Denes Boronkay US. Social Security Death Index Full Name: Attila Denes Boronkay – Birth Date: 19 Dec 1923 – Death Date: 5 June 2010 – Last Residence: Mission Viejo, CA – Social Security Number: xxx-xx-4728 – [https://www.fold3.com/record/111527218/attila-denes-boronkay-social-securi- ty-death-index](https://www.fold3.com/record/111527218/attila-denes-boronkay-social-security-death-index) (letöltés dátuma: 2024. VIII. 25.).

⁷⁴ Okváth Imre (2013): A BM II/1 (Katonai Elhárító) Osztály. In Cseh Gergő Bendegúz – Okváth Imre (szerk.): i. m. 24–28.

⁷⁵ Takács Tibor (2024): *Ügynökök, informátorok, jelentések. Az állambiztonsági besúgóháló- zat története*. Jaffa Kiadó, Budapest. 64–80.